

Työ- ja elinkeinoministeriö
erityisasiantuntija Patrik Tötterman

Osallisuutta lisäävät työmarkkinat

Osana työkykyohjelmaa TEM on sekä käynnistänyt että käynnistämässä hankkeita, joilla pyritään lisäämään työvoiman kysyntää kohdentuen osatyökykyisiin. Näitä ovat tässä muistiossa esitetyn hankinnoilla työllistämisen vauhditusohjelman ja uuden välityömarkkinatoimijan perustamisen lisäksi yhteiskunnallisten yritysten strategia ja TE-palvelupilotit. Näiden kahden viimeisen työllisyysvaikutukset eivät ole identifioitavissa. Työllisyyttä lisäävä vaikutus hankinnoilla työllistämisen ja välityömarkkinatoimijan osalta perustuu sekä suoraan työllisyyden lisäämiseen ja välillisesti siten, että toimilla työllistetään vaikeammassa asemassa olevia olettamalla vähemmän vaikeammassa asemassa olevien työllistyvän helpommin työpaikkoihin.

Seuraavassa esitetään yhteinen arvio kohderyhmästä:

Vuoden 2011 EU:n työvoimakatsauksen lisätutkimuksena tehdyn arvion perusteella voidaan tehdä likimääräinen arvio siitä, että sellaisia työkäisiä, joilla on jokin pitkäaikaissairaus tai vamma, joka aiheuttaa subjektiivisesti arvioituna haittaa työssä on noin 600 000 ja heistä työssä noin 56%. Eurooppalaisessa vertailussa Suomi sijoittuu viiden kärkeen joukkoon. Edellämme ovat lähinnä muut pohjoismaat, mutta mm. sellaisissa vahvan työllisyyden maissa kuin esim. Saksa jäävät merkittävästi jälkeen (-15 % yksikköä).

Suomessa asuvia työkyvyttömyyseläkkeensaajia on 195 000. Tämä on 68 000 vähemmän kuin vuonna 2009, jolloin työkyvyttömyyseläkettä sai 263 000 henkilöä. Eläkkeensaajien määrä on laskenut 26 prosenttia kymmenessä vuodessa. Työkyvyttömyyseläkkeensaajista maksettiin työeläkejärjestelmässä työkyvyttömyyseläkettä 134 000 henkilölle. Heistä 17 prosenttia sai osaeläkettä (23 000). Osatyökyvyttömyyseläkettä työeläkejärjestelmästä saaneista lähes 19 000 eli 80 prosenttia oli työssä joulukuussa 2019. Täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajilla vastaava luku oli 14 000 eli 12 prosenttia. Viimeisen kymmenen vuoden aikana työssä olevien tk-eläkeläisten osuus kasvanut, mutta työllisyydessä on tämän kohderyhmän osalta suuria vamma- tai sairausperusteisia eroja.

Joulukuussa 2020 oli TE-palveluissa osatyökykyisenä työttömänä työnhakijana 32 300 (+ 3000 vuoden takaiseen verrattuna). Koronakriisiin aikana on osatyökykyisten työttömyys kasvanut merkittävästi ei-osatyökykyisiä vähemmän. Tämän lisäksi suurin piirtein saman suuruinen määrä muita kuin työttömiä (lähinnä työssä ja koulutuksessa).

Täsmällistä lukumäärää osatyökykyisissä olevan työvoimapotentialin määrästä ei voida antaa. On todennäköistä, että tämä on noin yhden ikäluokan suuruinen eli noin 50 000 – 60 000 henkilöä.

Hankinnoilla työllistämisen vauhditusohjelma

- I. Poliitiikkatoimenpiteen selkeä määrittelyminen
  - a. TEM ja kuntaliitto ovat käynnistäneet hankkeen, jossa toimeenpannaan edellisissä hankkeissa rakennettu ja kehitetty toimintamalli, jossa julkisiin hankintoihin asetetaan valitulle palvelun tai tavaran tuottajalle osatyökykyisiin ja muihin vaikeammassa asemassa oleviin työttömiin kohdistuva työllistämisehto. Hanke etenee niin,

että kukin alueellinen verkosto rakentaa alueellisen toimintamallin ja kunnat asettavat hankintasopimuksiin soveltuvat työllistämisehdon. Julkisten hankintojen palvelujen ja tavaroiden tuottajat työllistävät hankintasopimuksessa vaaditulla tavalla osatyökykyisiä tai muita vaikeassa työmarkkina-asemassa olevia. Näin voidaan luoda työpaikkoja vaikeassa asemassa oleville ja muuttaa asenneilmastoa osatyökykyisten rekrytointia kohtaan positiivisemmaksi.

II. Toimenpiteen vaikutuskanavien arviointi

- a. Vaikutus työllisyyteen on osittain suora ja osittain välillinen. Työllistämiselvoitteen mukaisesti palvelun- tai tavarantuottajiksi valikoituneet yritykset työllistävät lisätyövoimaa. Työllistymisen nettovaikutus ei ole täysin sama kuin bruttotyöllistetyt, koska voi sisältää jonkin verran syrjäyttämisaikutusta, so. heikommassa asemassa olevan työllistyessä vastaavasti paremmassa asemassa oleva jää ilman tätä tarjolla olevaa työpaikkaa. Osatyökykyisen ja muun heikommassa työmarkkina-asemassa olevan tuottavuus jää kuitenkin vähäisemmäksi kuin ei-osatyökykyisen ja näin rekrytoitavien henkilöiden määrä palvelun tarjoamiseksi tai tavaran tuottamiseksi on suurempi. Edelleen on todennäköistä, että ei-osatyökykyinen työllistyy vastaavasti helpommin toiseen tarjolla olevaan työpaikkaan ja näin vähitellen täyttämättä olevien avointen työpaikkojen lukumäärä vähenee ja työllisyys kasvaa. Tällä perusteella noin 3 000 bruttotyöllisen kohdalla arvioimme syrjäyttämisaikutuksen olevan korkeintaan kolmanneksen.
- b. Yritykset kohdentavat työvoiman kysynnän asiakkaan (julkisen toimijan) toivomalla tavalla

III. Kohdejoukon tai kohteen arviointi

- a. kuvattu muistion alussa.

IV. Toimenpiteen kustannusten määrittelyminen

- a. TEM rahoittaa hanketta yhteensä 1,6 miljoonalla. Ei ole tietoa, lisääkö työllistämiskriteerin käyttö julkisten hankintojen arvoa.

V. Vaikuttavuus eli toimenpiteen arvioitu vaikuttavuus verrattuna siihen, että toimenpidettä ei olisi tehty

Arvioimme työllistäväksi vaikutukseksi noin 2 000 henkilöä vuodessa (bruttovaikutus 3 000, syrjäyttämisaikutus 1 000)

Uuden välityömarkkinatoimijan perustaminen

Hallitus päätti talousarvioneuvotteluissa 16.9.2020 käynnistää selvitystyön uuden maahamme luotavan systemaattisen, tavoitteellisen ja liiketoimintaperusteisen välityömarkkinatoimijan toiminnan sisällöstä, organisoimisesta, rahoitusmuodoista ja muista toimeenpanojärjestelyistä. Selvityshenkilö Hannu Mäkisen luovutettua työministeri Haataiselle esityksensä 9.2.2021 käynnistettiin virkamies-työnä ehdotusten vaikutuksien ja toimeenpanon arviointi. Arviointi tehtiin TEM:n johdolla yhteistyönä TEM:n, STM:n ja VM:n virkamiesverkostossa.

I. Poliitiikkatoimenpiteen selkeä määrittelyminen

- a. Uusi toimija tarjoaa työtä ja siihen liittyvän riittävän tuen sellaisille osatyökykyisille henkilöille, joilla ei käytännössä olisi mahdollista muuten työllistyä. Uusi välityömarkkinatoimija puolestaan myy muille yhtiöille tai julkisyhteisöille palveluja ja/ tai

tavaroita. Tuottavuuden alentuma kohderyhmä huomioiden olisi ns. SGEI-palvelua, jonka rahoitus voidaan toteuttaa EU:n valtiontukisäädöksistä poiketen.

- b. Muutos edellyttää uutta toimijaa koskevaa lakia sekä toimeenpanojärjestelyä, jossa on huomioitava mm. omistajaohjaus sekä kilpailuvääristymien ehkäisy.

II. Toimenpiteen vaikutuskanavien arviointi

- a. Työllistävä vaikutus on suora ja ottaen huomioon kohderyhmä ei sisällä merkittävässä määrin syrjäyttämisaikutusta.
- b. Yrityksillä ja yhteisöillä on mahdollisuus liiketaloudellisessa toiminnassaan ottaa yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ulottuvuutta myös b2b- toiminnan kautta. Tätä kautta asenneilmasto osatyökykyisiä kohtaan muuttuu myönteisemmäksi.

III. Kohdejoukon tai kohteen arviointi

- a. kuvattu muistion alussa.

IV. Toimenpiteen kustannusten määrittäminen

- a. Selvityshenkilö arvioi kustannuksiksi 25 000€/työllistettävä. Edelleen hän arvioi, että työllistyvien tulojen lisääntyminen voi lisätä kysyntää ja tukea talouden kasvua, mutta voi myös lisätä julkisen sektorin alijäämää ja vähentää sen kautta kasvun edellytyksiä pitkällä aikavälillä. Odotuksena kuitenkin on, että toteutus selvityksessä ehdotetulla tavalla olisi julkisen talouden kannalta kustannusneutraali.

Yhtiötä on tarkoitettu pääomittamaan Suomen kestävän kasvun ohjelmasta 20 miljoonalla eurolla. Tämän lisäksi valtiontalouden kehyksistä varataan valtionavustuksena 10 M€/vuosi.

V. Vaikuttavuus eli toimenpiteen arvioitu vaikuttavuus verrattuna siihen, että toimenpidettä ei olisi tehty

- a. Selvityshenkilö ehdottaa toiminnan käynnistämistä vähitellen ja esim. verrokkiasetelmalla vaikutusten arviointia toiminnan edelleen kehittämiseksi.

Kehysriihessä osoitetulla määrärahalta saavutetaan 1 000 henkilön työllisyysvaikutus, kun otetaan huomioon myös yhtiön liiketoiminnan tulot.